

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2007

ISSN: 1791-0064

Έκδοση: ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε.

Ινστιτούτο Τουριστικών Μελετών και Ερευνών

Ζωοδόχου Πηγής 2-4, 10678 Αθήνα

Τηλ: 210 3806877

Φαξ: 210 3808302

URL: www.dratte.gr

Email: info@dratte.gr

Σύνταξη:

Υπεύθυνος Σύνταξης:

Σύμβουλος έκδοσης:

Υπεύθυνος ύλης:

Μανούσου Μαργαρίτα

Σαραντοπούλου Ιωάννα

Παπαδογούλας Γεώργιος

Επιμέλεια:

Επιστημονικός υπεύθυνος:

Επιστημονικός σύμβουλος:

Επιστημονικός σύμβουλος:

Λαλούμης Δημήτρης

Καραγιάννης Στέφανος

Λούπα Χάϊδω

Επιστημονική Επιτροπή:

Αγιομυριανάκης Γεώργιος

Αραμπατζής Γεώργιος

Βαρβαρέσσος Στέλιος

Γαργαλιάνος Δημήτριος

Ευθυμιάτου Αντωνία

Καραγιάννης Στέφανος

Καραμέρης Αθανάσιος

Λαλούμης Δημήτρης

Παπαδογιαννάκης Νικόλαος

Παπασταύρου Αναστάσιος

Πριτανάκη Ρία

Ταμπάκης Σταύρος

Τσαντόπουλος Γεώργιος

Τσαχαλίδης Ευστάθιος

Γραμματειακή υποστήριξη:

Χαραλαμπίδης Κυριάκος

Καρρά Φανή

Παπαπέτρου Σταυρούλα

Ρέκκα Ξανθίππη

**ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**

Στα Τουριστικά Θέματα δημοσιεύονται πρωτότυπα άρθρα και πρωτογενείς ερευνητικές μελέτες. Τα άρθρα και οι μελέτες δεν πρέπει να έχουν δημοσιευτεί ποτέ ξανά.

Κάθε επιστημονική εργασία δεν πρέπει να ξεπερνά τις 8000 λέξεις. Αποστέλλεται σε ηλεκτρονική μορφή στη διεύθυνση info@dratte.gr και είναι γραμμένη σε σελίδα Α4, με γραμματοσειρά Arial μέγεθος 10, διάστημα μονό.

Οι εργασίες μπορούν να είναι γραμμένες στην Ελληνική, Αγγλική, Γαλλική ή Γερμανική γλώσσα. Σε κάθε περίπτωση όμως κάθε εργασία συνοδεύεται από περίληψη 100 περίπου λέξεων στην Αγγλική γλώσσα. Το κείμενο της περίληψης δεν επιτρέπεται να αποτελεί τμήμα της εργασίας. Επίσης ο συγγραφέας πρέπει να προτείνει 4 λέξεις κλειδιά που συνδέονται με τα κυριότερα πεδία που εξετάζει η εργασία.

Οι υποσημειώσεις παρατίθενται στο κάτω μέρος της σελίδας στην οποία αφορούν και η βιβλιογραφία καταχωρείται στο τέλος της εργασίας. Οι φωτογραφίες και τα διαγράμματα πρέπει να εμφανίζονται σε αποχρώσεις του γκρι.

Κάθε εργασία κρίνεται από τριμελή επιστημονική επιτροπή τα μέλη της οποίας καλύπτουν συναφές γνωστικό πεδίο με το αντικείμενο της εργασίας. Οι εγκρινόμενες εργασίες δημοσιεύονται κατά χρονική σειρά προτεραιότητας.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ανδρεόπουλος Ζ.Σ., Θεοχαρόπουλος Δ.Γ., Παπασταύρου Κ.Α.	Το διαδίκτυο στην τουριστική ανάδειξη ορεινών περιοχών	6
Φραιδάκη Μαρία	<i>Οικονομικές Επιπτώσεις του Οικοτουρισμού</i>	19
Dimitris N. Kanellopoulos	eTourism services and technologies: Current issues and trends	28
Karagiannis Stefanos	Tourism and Ecological Problems - The case of Crete	43
Λαλούμης Δημήτρης	Κίνητρα αποδοτικότητας της εργασίας στις τουριστικές επιχειρήσεις	61
Πρινανάκη Ελευθερία & Λούπα Πάττυ	Κοινωνική αποτελεσματικότητα τριτοβάθμιας τουριστικής εκπαίδευσης και ολική ποιότητα	84
Ρίγγας Χρήστος	Alternativer Tourismus	119
Σωπασή Ειρήνη	Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη Στην Περιφέρεια Κρήτης	132
Stergiou D. & Benetatos Th.	“Sustainable What?” Sustainable Tourism Development in Greek Tertiary Curricula	143

ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Σωπασή Ειρήνη¹³¹

Περίληψη

Η Κρήτη αποτελεί έναν παραδοσιακό προορισμό μαζικού τουρισμού. Αυτού του είδους η τουριστική δραστηριότητα, έχει προκαλέσει στο νησί δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στο φυσικό όσο και στο ανθρωπογενές περιβάλλον. Για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων προωθείται η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη. Για την υλοποίηση της, υιοθετούνται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (π.χ. αγροτουρισμός, αθλητικός τουρισμός κ.α.) που δεν έχουν εντατική μορφή και είναι περιβαλλοντικά φιλικές. Η εισαγωγή στο κρητικό τουριστικό προϊόν νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού πρέπει να αντιμετωπισθεί με κατάλληλο τρόπο, ώστε να μπορεί να παράγει ενδιαφέροντα αποτελέσματα, με την επέκταση της τουριστικής περιόδου, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την προστασία των πολιτιστικών και φυσικών πόρων.

Abstract

Crete is a traditional mass tourism destination. The tourist activity, however, has had adverse effects on the natural, as well as, on the anthropogenic processes on the environment. To moderate these negative effects, the viable tourism development has been promoted. In order to establish this action, alternative forms of tourism (e.g. agro tourism, athletic tourism), which are environmental healthy, have been adopted. The establishment of new alternative forms of tourism in the island of Crete should be dealt carefully, in order to produce promising results; such as to further extend the tourist period, to improve the quality of services provided and to protect the cultural and natural resources.

Λέξεις Κλειδιά: εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τουριστικό προϊόν, τουριστική ανάπτυξη, βιώσιμη ανάπτυξη, αειφόρος ανάπτυξη

Ο Τουρισμός στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, στην διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών, από μία περιορισμένης εμβέλειας τουριστική δραστηριότητα που προσέλκυε λίγους και με ειδικά ενδιαφέροντα περιηγητές, μετεξελίχθηκε και αναδείχθηκε σε μια μεγάλη εθνική βιομηχανία, που συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομία, την απασχόληση και την ευημερία, αλλά επίσης και στην προβολή της χώρας προς τα έξω και την διαμόρφωση της διεθνούς κοινής γνώμης για αυτήν (ΕΟΤ).

Η Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO) καταλαμβάνει την 17η θέση στην παγκόσμια κατάταξη χωρών υποδοχής, με αφίξεις που τα τελευταία χρόνια κυμαίνονται σταθερά πάνω από δέκα εκατομμύρια τουρίστες. Ο WTO προβλέπει ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 2% το

---

¹³¹ Σωπασή Ειρήνη, ΜSc Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του τουρισμού
Centre for Technological Research – Crete, Applied Research at Market Services Lab
<http://www.ctr-crete.gr/ereunas/>, E-mail: meg_rena@hotmail.com

οποίο σημαίνει ότι για το 2010, οι διεθνείς αφίξεις¹³² αναμένεται να είναι από 15,2 έως 19,7 εκατομμύρια.

Τα έσοδα¹³³ από τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα, έχουν σημειώσει θεαματική άνοδο τα τελευταία 30 χρόνια. Σε τρέχουσες τιμές η κατά κεφαλήν τουριστική δαπάνη έχει τριπλασιαστεί.

Οι εισπράξεις από τουριστικές υπηρεσίες κατά το 2000 έφθασαν τα 9.221 εκ. δολάρια, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 5% έναντι του 1999, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος. Με βάση τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, η Ελλάδα κατατάσσεται έτσι στην 10η θέση από άποψη τουριστικών εισπράξεων.

Η μέση δαπάνη κατά κεφαλήν αφικνούμενου αλλοδαπού τουρίστα, σε τρέχουσες τιμές, κυμαινόταν γύρω στα 300 δολ. ΗΠΑ στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, άρχισε να αυξάνεται όμως σημαντικά προς το τέλος της δεκαετίας του '90. Το 2000 έφθασε τα 704 δολάρια ΗΠΑ (ή 776 ευρώ).

Μετά το 1985 η κατάσταση σταδιακά εξομαλύνεται, καθώς γίνονται και οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες για αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Ωστόσο, η Ελλάδα εξακολουθεί να θεωρείται χώρα φιλοξενίας τουριστών χαμηλής εισοδηματικής στάθμης.

Το έτος 2000, ποσοστό 70,4% των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στα σύνορα πραγματοποιήθηκαν από πολίτες της ΕΕ, 21% από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ μόλις 2,5% πραγματοποιήθηκαν από την Αμερικανική Ήπειρο. Το 1981 η συμμετοχή της Ευρώπης στο σύνολο της ζήτησης ήταν 74%, ενώ της Αμερικής 8%.

Σημαντικό τμήμα της ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών προέρχεται από την εσωτερική αγορά και μάλιστα βαίνει αυξανόμενο. Το 25% του συνόλου των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας πραγματοποιούνται από ημεδαπούς, αλλά μόνο το 10% γίνεται από έλληνες τουρίστες που κάνουν διακοπές, και άλλο ένα 10% ταξιδεύει για επιχειρηματικούς σκοπούς. Ο εσωτερικός τουρισμός καλύπτει συχνά τα ελλείμματα σε περιόδους ύφεσης της κίνησης από το εξωτερικό.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης είναι:

- **Τουριστική μονοκαλλιέργεια:**

Η ζήτηση για την Ελλάδα και τους επί μέρους προορισμούς της αφορά σε συντριπτικό βαθμό την κυρίαρχη μορφή οργανωμένης ζήτησης για «Ήλιο και Θάλασσα». Οι ειδικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν μεσοπρόθεσμα «αγορές-θύλακες», που διακινούν μικρά μεν πλην όμως ενδιαφέροντα από τη σκοπιά της οικονομικής απόδοσης, μεγέθη.

- **Μέση διάρκεια παραμονής :**

Η διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών ποικίλλει ανάλογα με τον σκοπό του ταξιδιού και την περιοχή του προορισμού τους. Η μέση διάρκεια των διακοπών αλλοδαπών στα ελληνικά θέρετρα είναι 15 ημέρες, ενώ η μέση διάρκεια παραμονής τους σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι 6 ημέρες.

- **Εποχικότητα ζήτησης:**

Η εξ αλλοδαπής τουριστική ζήτηση εμφανίζει υψηλό βαθμό χρονικής συγκέντρωσης και κατευθύνεται κυρίως σε προορισμούς στους οποίους

¹³² Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, (2002), *Ελληνικός Τουρισμός 2010 – Στρατηγική και Στόχοι*, Αθήνα

¹³³ Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, *Η Τουριστική Πολιτική 2002 -2006, Στόχοι και Προοπτικές*

κυριαρχεί η μορφή του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού. Η τουριστική αιχμή ενισχύεται τα τελευταία χρόνια και αυτό οξύνει ακόμα περισσότερο τα προβλήματα ανταπόκρισης των υποδομών. Η ζήτηση της παραδοσιακής 7μηνης τουριστικής περιόδου (Απρίλιος-Οκτώβριος) παρουσιάζει μία αυξανόμενη εποχικότητα.

Ο Τουρισμός στην Κρήτη

Η ανάπτυξη του τουρισμού της Κρήτης ακολουθεί σε γενικές γραμμές τις τάσεις ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού, ο οποίος ξεκινάει στη δεκαετία του '30, σαν οργανωμένος περιηγητικός τουρισμός, με αποκλειστικό σκοπό την επίσκεψη των σημαντικών αρχαιολογικών χώρων.

Από τον περιορισμένο και επιλεκτικό περιηγητικό ή μορφωτικό - εκπαιδευτικό τουρισμό, όπως αυτός ονομάζεται σήμερα, ο τουρισμός της Κρήτης μετεξελίχθηκε όπως γενικότερα ο Ελληνικός τουρισμός, αλλά και ο Μεσογειακός τουρισμός, σε μαζικό και προσανατολισμένο, κυρίως, προς τις θερινές διακοπές των Βορειοευρωπαίων.

Ο τουρισμός ειδικότερα αποτελεί για την Κρήτη ένα δυναμικό παράγοντα που εδώ και μερικές δεκαετίες στηρίζει και προωθεί την τοπική ανάπτυξη. Τη δυναμική αυτή παρουσία του τουρισμού στην τοπική οικονομία επιβεβαιώνει η ευρεία συμμετοχή του στην διαμόρφωση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος και η μαζική προσφορά του στην εξασφάλιση ευκαιριών απασχόλησης, όχι μόνο για τον ντόπιο πληθυσμό, αλλά και σε εργατικό δυναμικό άλλων περιοχών της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια το νησί το επισκέπτονται περίπου δύομισι εκατομμύρια τουρίστες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών συγκεντρώνεται κυρίως στα βόρεια παράλια του νησιού γεγονός που έχει προκαλέσει σημαντικά προβλήματα στις περιοχές αυτές. Το περιβάλλον αντιμετωπίζει όντως προβλήματα λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, ωστόσο αυτό δεν οφείλεται στην τουριστική δραστηριότητα, αλλά στον άναρχο και απρογραμματίστο τρόπο ανάπτυξής της (Σωτηριάδης, 1995).

Η νέα εποχή έχει πολύ περισσότερες απαιτήσεις και πολύ περισσότερες προκλήσεις. Οι ποιοτικές απαιτήσεις τόσο του μαζικού τουρισμού όσο και των μεμονωμένων, ειδικών ενδιαφερόντων επισκεπτών έχουν αυξηθεί, ενώ ταυτόχρονα έχει αυξηθεί πολύ ο ανταγωνισμός ακόμα και από τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται σε πολύ μακρινές τοποθεσίες, ακόμη και σε άλλες ηπείρους.

Το κρητικό τουριστικό προϊόν στρέφεται με αργά αλλά σταθερά βήματα προς την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος αλλά και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.λ.π.) βοηθούν στην ανάπτυξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης του νησιού καθώς είναι περιβαλλοντικά φιλικές και δεν λαμβάνουν εντατική μορφή.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μετά το 1980 πληθαίνουν οι προσπάθειες να προωθηθεί ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης του οποίου βασικό χαρακτηριστικό θα είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Οι περιοχές – στόχοι είναι κυρίως δυο, αφενός αυτές που έχουν υιοθετήσει το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού και αφετέρου

εκείνες που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης τους και μπορούν με τον ανάλογο προγραμματισμό να αποκτήσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά.

Με τον όρο «βιώσιμη» τουριστική ανάπτυξη περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για την συνεχή ανατροφοδότηση της (Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π.: 2001).

Οι κυρίαρχες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι ακόλουθες:

- Ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων (τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, λειτουργικές διασυνδέσεις ανάμεσα στους διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, έρευνα, εκπαίδευση, μάρκετινγκ) που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθή τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.

Οι σημαντικές ελλείψεις που παρουσιάζει ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης, ακόμη και σε αναπτυγμένες χώρες, έχει οδηγήσει στην εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης με διαφορετικό βαθμό επιτυχίας. Σε άλλες περιπτώσεις το υιοθετούμενο πρότυπο έχει λίγα μόνο χαρακτηριστικά της αιφορίας, ενώ σε άλλες περιπτώσεις περισσότερα. Η υιοθέτηση και προώθηση αυτού του προτύπου από υπερεθνικούς και εθνικούς φορείς που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη, αποτελεί σημαντική ένδειξη ότι ο αιφορικός τουρισμός σταδιακά θα επεκτείνεται στο διεθνή χώρο. Τη διαπίστωση αυτή ενισχύει και η παράλληλη δυναμική τάση ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που συμβάλλουν στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Πιο¹³⁴ συγκεκριμένα:

1. Οι **ειδικές μορφές** τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση (π.χ. συνέδρια, οικολογία, πολιτισμός) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής.

2. Οι **εναλλακτικές μορφές** τουρισμού, αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και χαρακτηρίζονται επίσης από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση το οποίο συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα όπως: φυσιολατρία, ταξίδια περιπέτειας, αθλητισμός, περιήγηση, περιβάλλον, γνωριμία με την τοπική παράδοση. Στις εναλλακτικές μορφές, οι τουρίστες συχνά επιλέγουν ένα τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού στον οποίο

---

¹³⁴ Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π., (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σσ. 82

κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επιπλέον, και στις εναλλακτικές μορφές καταγράφεται η ανάπτυξη μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί τους συγκεκριμένους τουρίστες. Τέλος, κοινός παρανομαστής, τόσο στη ζήτηση όσο και στην προσφορά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.

Στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές χρησιμοποιούνται στα πλαίσια ενός προγραμματισμού που έχει δύο στόχους: αφενός την προσφορά μεγαλύτερου αριθμού εξειδικευμένων υπηρεσιών που καλύπτουν τη ζήτηση ειδικών ομάδων τουριστών, και αφετέρου τη συγκρότηση ενός προτύπου ανάπτυξης που εντάσσεται ισόρροπα στην υπάρχουσα δομή, είτε βελτιώνοντας την προϋπάρχουσα κατάσταση (π.χ. στις περιοχές με οργανωμένο τουρισμό διακοπών), είτε διαμορφώνοντας μια νέα παραγωγική δομή στον τουριστικό τομέα όπου κυριαρχούν οι υποδομές και οι υπηρεσίες των ειδικών και εναλλακτικών μορφών. Στο πλαίσιο αυτό ενισχύεται η συγκροτημένη ανάπτυξη αυτών των μορφών κατά ομάδες ή πλέγματα. Στόχος είναι η διαμόρφωση μιας υποδομής προσφοράς που θα ανταποκρίνεται σε διαφορετικούς τύπους ζήτησης και θα συμβάλλει στη βασική αρχή της αιεφορίας: την ανατροφοδότηση της ανάπτυξης. Σκόπιμο είναι αυτά τα πλέγματα των ειδικών και εναλλακτικών μορφών να συγκροτούνται με βάση κάποια κοινά χαρακτηριστικά των κινήτρων των τουριστών. Τα χαρακτηριστικά συγκροτούν και τις ανάλογες «ομάδες – στόχους» του μάρκετινγκ της περιοχής. Βασική παράμετρος επιτυχίας αυτής της πολιτικής αποτελεί η τήρηση των αρχών της αιεφορίας οι οποίες προαναφέρθηκαν και ο μακροχρόνιος προγραμματισμός.

Η εντυπωσιακή ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε πολλές περιοχές του κόσμου έχει συμβάλει, ιδιαίτερα τις δύο τελευταίες δεκαετίες, στην ανάπτυξη ενός προτύπου που συγκροτείται από υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν αυτόν τον τύπο τουρισμού. Το πρότυπο αυτό εντοπίζεται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το πρότυπο στηρίζεται στην ανάπτυξη μιας μόνον εναλλακτικής μορφής (π.χ. οικοτουρισμός), ενώ σε άλλες στην ανάπτυξη περισσότερων (π.χ. οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, πολιτιστικός κ.λ.π.) Συχνά η ανάπτυξη αυτού του προτύπου- σε σχέση με την τοπική παραγωγική, κοινωνική και περιβαλλοντική δομή- αποκτά μαζικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να έχει δυσμενείς επιπτώσεις, ιδιαίτερα σε οικολογικά και κοινωνικά «ευαίσθητες» περιοχές της υπαίθρου όπου παρατηρείται μια μαζικοποίηση του εναλλακτικού τουρισμού. Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με τον ουσιαστικό στόχο μια τέτοιας ανάπτυξης: την ένταξη στην κοινωνική παραγωγική δομή της περιοχής με παράλληλη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι άρα δεδομένο ότι και στην περίπτωση αυτού του προτύπου, όπως και στα προηγούμενα, καταγράφεται η ανάγκη για ορθολογικό σχεδιασμό, προγραμματισμό, οργάνωση και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη πρέπει να στηριχτεί στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, στον εμπλουτισμό και την

διαφοροποίηση του και στην ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού. Η τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Κρήτης έως σήμερα:

- α) έχει αφήσει περιοχές αναξιοποίητες,
- β) έχει δημιουργήσει ώριμες τουριστικά περιοχές και
- γ) έχει οδηγήσει περιοχές σε κρίση έχοντας υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα τους.

Για όλες αυτές, το μοντέλο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης προβάλλει ως το πλέον κατάλληλο για τη διαμόρφωση μιας μεσομακροπρόθεσμης αποτελεσματικής στρατηγικής και όλα τα σενάρια και οι στόχοι λειτουργούν προς την κατεύθυνση αυτή.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.λ.π.) εξ' ορισμού συνάδουν με το μοντέλο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, καθόσον είναι δραστηριότητες που δεν λαμβάνουν εντατική μορφή και είναι κατεξοχήν περιβαλλοντικά φιλικές.

Η Κρήτη παραμένει ένας παραδοσιακός¹³⁵ προορισμός αναψυχής που προσφέρει ήλιο, θάλασσα, παραλίες και πολιτισμικά μνημεία. Η ζήτηση αυτού του είδους τουριστικών πακέτων εξακολουθεί να αυξάνεται, αλλά με χαμηλούς ρυθμούς. Ο τομέας του τουρισμού είναι ένας από τους βασικούς της οικονομίας του νησιού. Γενικά έχει μια ικανοποιητική απόδοση τα τελευταία χρόνια παρά την διαπίστωση ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες δεν έχουν πάντα το απαιτούμενο επίπεδο ποιότητας το οποίο θα πρέπει και να προβληματίσει.

Η Κρήτη δέχτηκε περίπου 2,5 εκατομμύρια τουρίστες το έτος 2002. Οι τιμές αυτές αντιπροσωπεύουν το 25% του συνολικού αριθμού των επισκεπτών στην Ελλάδα. Οι επισκέπτες που προέρχονται από τη Γερμανία αποτελούν το 25% των αφίξεων με μισθωμένες πτήσεις, από το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν το 18% και από τα Σκανδιναβικά κράτη το 17%. Οι επισκέπτες από τα ανατολικά κράτη αποτελούν λιγότερο του 7% του συνόλου, αλλά το ποσοστό αυτό παρουσιάζει αυξητική τάση. Η Κρήτη προσελκύει τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης και μορφωτικού επιπέδου, που την επισκέπτονται την καλοκαιρινή περίοδο με μέση διάρκεια ταξιδιού 1-2 εβδομάδες, διάρκεια που εμφανίζει τα τελευταία χρόνια πτωτική τάση.

Μεγάλη μερίδα του μαζικού τουρισμού της Κρήτης θα πρέπει να οδηγηθεί στο μέλλον σε χώρους με καινούργιες εγκαταστάσεις και ελκυστικό φυσικό περιβάλλον. Οι εγκαταστάσεις τέτοιων χώρων θα περιλαμβάνουν για παράδειγμα, γήπεδα γκολφ, κέντρα παροχής υπηρεσιών σε θέματα υγείας, και γενικά διάφορες εγκαταστάσεις αναψυχής και παροχής υπηρεσιών (υπαίθριες ή μη).

Η ανάπτυξη του τουρισμού δεν είναι ισόρροπη μεταξύ της βόρειας και νότιας ακτής του νησιού. Ο ρυθμός ανάπτυξης είναι υψηλός στη βόρεια πλευρά και σε λίγα διάσπαρτα σημεία της νότιας. Το επίπεδο της τουριστικής προσφοράς διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, όπως επίσης και το επίπεδο της τουριστικής ζήτησης.

Η τουριστική δραστηριότητα στην Περιφέρεια Κρήτης έχει οδηγήσει ορισμένες περιοχές στην υπέρβαση της αντοχής του συστήματος (φέρουσας ικανότητας) με αποτέλεσμα να έχουν δημιουργηθεί δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στο φυσικό όσο και στο ανθρωπογενές περιβάλλον. Πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών αλλά και να προστατευτούν και οι υπόλοιπες περιοχές προκειμένου να μην φτάσουν σε αυτό το σημείο.

¹³⁵ www.ritts-crete.gr, Σύνδεσμος Ελληνικών Περιφερειών RIS-RITTS

Το βέλτιστο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης για την Περιφέρεια Κρήτης, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις αδυναμίες του κρητικού τουριστικού προϊόντος είναι η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη. Βασίζεται σε παρεμβάσεις και δραστηριότητες μη εντατικές και θέτει ως προτεραιότητα την ποιότητα έναντι της ποσότητας. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη¹³⁶ επιδιώκει τη χωροχρονική ισοκατανομή της τουριστικής δραστηριότητας, εις τρόπον ώστε να ελαχιστοποιούνται οι δυσμενείς επιπτώσεις(περιβαλλοντικές, κοινωνικές κ.α.) από την υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας του εκάστοτε τουριστικού πόλου και παράλληλα να διασφαλίζεται η ύπαρξη ή και δημιουργία κρίσιμων πυρήνων-κέντρων εξυπηρέτησης και διάχυσης της τουριστικής κίνησης. Για την υλοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης υιοθετούνται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που δεν έχουν εντατική μορφή και είναι περιβαλλοντικά φιλικές.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια για μεταβολή της εικόνας αυτής που θέλει την Κρήτη να προσφέρει αποκλειστικά ήλιο και παραλίες, επιδιώκοντας να αναπτύξει και άλλες δραστηριότητες που να εντάσσονται στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Αυτό απαιτεί εντατικοποίηση της προσπάθειας για μια πολύπλευρη ανάπτυξη του τουρισμού, ένας συντονισμός και μια λειτουργική αποτελεσματικότητα.

Μέσα στα πλαίσια αυτά, η βασική αναπτυξιακή στρατηγική στοχεύει στη μεταβολή της τουριστικής φυσιογνωμίας της Κρήτης εν γένει. Στρατηγικός στόχος είναι η μεταβολή της διεθνούς εικόνας ότι η Κρήτη δεν είναι κατάλληλη μόνο για παραθεριστικό τουρισμό και να προβληθεί το γεγονός ότι προσφέρεται για επισκέψεις κατά τη διάρκεια όλου του έτους, κυρίως λόγω των πολιτιστικών της πόρων, αλλά και των υπόλοιπων φυσικών της καλλονών (Βαρβαρέσος Σ. και Σωτηριάδης Μ.:2002).

Η στρατηγική ανάπτυξη του τουρισμού στην Κρήτη πρέπει να γίνει αποδεκτή από όλους τους φορείς και να υπηρετηθεί με συνέπεια, με στόχο την ικανότητα της Κρήτης να καθορίζει την αναπτυξιακή της πορεία και την επανένταξη της στην αγορά θερινού και χειμερινού τουρισμού, με τη μορφή ενός πακέτου τουριστικών προϊόντων υψηλής ποιότητας.

Οι βασικοί άξονες για την ανάπτυξη ενός σχεδίου τουρισμού για την Περιφέρεια της Κρήτης είναι οι εξής:

Ειδικές και γενικές υποδομές

- Επενδύσεις σε ειδικές υποδομές χώρων αναψυχής και αθλητισμού (μονοπάτια για πεζοπορία, για ποδηλασία, για ιππασία, ανάπτυξη μαρίνων, αθλητικών κέντρων, πισίνες, κτλ.) με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και την προσέλκυση υψηλού εισοδήματος επισκεπτών του νησιού.
- Επενδύσεις σε βασική υποδομή όπως αεροδρόμια, ύδρευση, αποχετευτικό σύστημα, παροχή ηλεκτρικής ενέργειας (ανανεώσιμες πηγές), τηλεπικοινωνίες, και μερικές βελτιώσεις στο οδικό δίκτυο του νησιού.

Καταλύματα

- Επένδυση σε μικρό αριθμό υψηλής ποιότητας καταλυμάτων σε επιλεγμένες περιοχές π.χ. σε ορεινές περιοχές, περιοχές λιγότερο αναπτυγμένες όπου προωθείται και η κατασκευή συμπληρωματικών χώρων αναψυχής. Θεσμοθέτηση κινήτρων για την προώθηση των παραπάνω επενδύσεων.
- Έλεγχος της ποιότητας των καταλυμάτων που λειτουργούν.

¹³⁶ Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2003) *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης 2000-2006*

- Δημιουργία ενός αξιόπιστου καταλόγου που θα κατηγοριοποιεί τα καταλύματα διαμονής επισκεπτών (ξενοδοχεία, διαμερίσματα), που θα στηριχτεί σε επιτόπιους ελέγχους των αρμόδιων οργάνων.

Υπηρεσίες

- Ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων υψηλής ποιότητας που στηρίζονται στην αξιοποίηση δεξιοτήτων και καινοτομικών πρακτικών που έχουν αναπτυχθεί στη Περιφέρεια της Κρήτης (πχ. ιατρικός τουρισμός, αθλητικός τουρισμός κλπ).
- Προώθηση των τουριστικών προϊόντων με σύγχρονες μεθόδους marketing.
- Βελτίωση της έντυπης ή άλλης μορφής παρουσίασης και περιγραφής των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων του νησιού ώστε ο επισκέπτης να έχει εύκολη πρόσβαση και πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ιστορίας του νησιού.
- Αξιοποίηση των επιτυχημένων παραδειγμάτων που επιδεικνύει σήμερα ο τουριστικός τομέας της Κρήτης - ειδικά αυτών που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας τροφίμων και ποτών που διατίθενται από τα καταστήματα, στην εξυπηρέτηση πελατών, στην περιβαλλοντική διαχείριση, στην ορθολογική διαχείριση ακτών, κτλ.
- Οργάνωση μικρού αριθμού υψηλής ποιότητας και διεθνούς εμβέλειας καλλιτεχνικών, αθλητικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων καθ' όλη την διάρκεια του έτους.
- Αύξηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση των εργαζομένων στο τομέα του τουρισμού αλλά και στην ενημέρωση των πολιτών για τα έμμεσα και άμεσα αποτελέσματα της ανάπτυξης του τομέα του τουρισμού.

Περιβάλλον

- Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος (ακτές και περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ορεινές περιοχές, κτλ.) του νησιού, βελτίωση της πρόσβασης σε αυτούς τους χώρους (μονοπάτια, ποδηλατο-διαδρομές, ειδικές διαδρομές για άλογα, κτλ.), και παραγωγή των κατάλληλων ενημερωτικών εντύπων και χαρτών που υποστηρίζουν τον επισκέπτη
- Επίλυση του σημαντικότερου προβλήματος της διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων στην Κρήτη και της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης. Βελτίωση της εικόνας που παρουσιάζει το νησί στον επισκέπτη.
Η προσπάθεια αναπροσανατολισμού του τουρισμού πρέπει να πραγματοποιηθεί σε τοπικό επίπεδο, στη μάχη της βελτίωσης των υποδομών και της δημιουργίας νέων προκλήσεων για τους ξένους επισκέπτες. Η επιτυχία του εγχειρήματος δεν είναι πάντα συνάρτηση του μεγέθους των επενδύσεων που πραγματοποιούνται. Σε αρκετές περιπτώσεις απαιτείται περισσότερο καλή οργάνωση και συντονισμός, ως επίσης και πρακτική προσέγγιση των θεμάτων.
Όλα τα παραπάνω χρειάζονται άμεση υποστήριξη από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα με στόχο την δημιουργία υποδομών υψηλής ποιότητας που θα συμβάλει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας στρατηγικής για τον τουρισμό της Κρήτης. Είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν προτεραιότητες σχετικά με τα έργα που θα υλοποιηθούν και γενικότερα με τις δράσεις που θα αναληφθούν ή εφαρμόζονται ήδη με στόχο τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Περιφέρεια Κρήτης εμφάνισε ραγδαία τουριστική ανάπτυξη, η οποία σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδος συντελέστηκε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε η εθνική πολιτική που από τα τέλη της δεκαετίας του '70 ενθάρρυνε την τουριστική ανάπτυξη με σειρά οικονομικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν σε επιχειρήσεις για τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων. Ο ήλιος, η θάλασσα και οι παραλίες αποδείχθηκαν οι πρώτοι ισχυροί πόλοι έλξης αλλοδαπών τουριστών για την Κρήτη, δημιουργώντας την εικόνα ενός προορισμού μαζικού τουρισμού (Βαρβαρέσος Σ. και Σωτηριάδης Μ:2002).

Είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα το σημαντικότερο ποσοτικά τμήμα της τουριστικής αγοράς στην Περιφέρεια Κρήτης αποτελεί ο τουρισμός διακοπών, ο οποίος βασίζεται στα 4s(sea, sun, sand, sex). Ωστόσο τα τελευταία χρόνια η αμφισβήτηση του μοντέλου του μαζικού τουρισμού και η αλλαγή των προτιμήσεων των τουριστών προς περισσότερο ενεργητικές διακοπές, συνέβαλλε στην αναζήτηση και στην σταδιακή ανάπτυξη νέων εναλλακτικών και περισσότερο ήπιων και ενεργητικών μορφών τουρισμού. Η τάση αυτή της ζήτησης αποτελεί μία νέα πραγματικότητα για τη διεθνή τουριστική προσφορά, η οποία για να την αντιμετωπίσει τείνει να εξειδικεύσει και να επεκτείνει τα τουριστικά προϊόντα και τις υπηρεσίες της.

Για την αντιμετώπιση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτών των νέων συνθηκών η Περιφέρεια Κρήτης οφείλει να υιοθετήσει το σχέδιο της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό βασίζεται στην εναρμόνιση των στρατηγικών στόχων και μέσων τουριστικής ανάπτυξης με βάση τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της Περιφέρειας το οποίο λαμβάνει υπόψη, τους περιορισμούς (οικολογικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς κ.λ.π.) του τόπου υποδοχής¹³⁷ με στόχο τη βιωσιμότητα και τη διατηρησιμότητα του τουριστικού προϊόντος (τουριστικών πόρων). Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού θεωρούνται περιβαλλοντικά φιλικές και επομένως πιο βιώσιμες από τον μαζικό τουρισμό.

Η συγκροτημένη βιώσιμη ανάπτυξη με τη βοήθεια εργαλείων όπως αυτό της φέρουσας ικανότητας για τον τουρισμό (Sustainable Development) πρέπει να αποτελεί την κατευθυντήρια πολιτική, καθώς παράλληλα με την επιδιωκόμενη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (προϋπόθεση ύπαρξης και ιδιαίτερα του τουρισμού) επιτυγχάνεται ταυτόχρονα η συνέχιση και του περιβάλλοντος- Παρπαίρις (1992)

Οι ανάγκες της σύγχρονης τουριστικής ζήτησης οδηγούν στην ανάπτυξη πολιτικών ενίσχυσης και προώθησης ενός πλέγματος εναλλακτικών μορφών τουρισμού που αφορούν τον αγροτουρισμό, τον αθλητικό τουρισμό, τον πολιτιστικό, τον τουρισμό περιπέτειας κ.α.

Απέναντι στις νέες προκλήσεις¹³⁸ και νέες απαιτήσεις, πρέπει να εφαρμοστεί μία πολιτική η οποία να εκτείνεται όχι μόνο στην Κρήτη αλλά και σε όλη τη χώρα, να σέβεται τον πολιτισμό και το περιβάλλον και να ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη με έναν τρόπο βιώσιμο, ο οποίος αντέχει και στις αξίες και στην αισθητική και στον χρόνο. Μια πολιτική που χαρακτηρίζεται από την πολυμορφία, την ποιότητα και τη βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος.

¹³⁷ Κοκκώσης Χ και Τσάρτας Π, (2001), *Βιώσιμη Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

¹³⁸ Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, *Η Τουριστική Πολιτική 2002-2006. Στόχοι και Προοπτικές*

Η προσπάθεια¹³⁹ διαφύλαξης του περιβάλλοντος, που έλκει και αναπτύσσει τον τουρισμό, δεν μπορεί παρά να αποτελεί αποκλειστική φροντίδα, συνεχή και επίμονη, προκειμένου να διασφαλιστεί η διάρκεια (βιώσιμη ανάπτυξη) και οι θετικές επιπτώσεις από τη διεύρυνσή του. Το βάρος κατά συνέπεια, εντοπίζεται στη διαμόρφωση σωστής πολιτικής διαχείρισης του τουριστικού προϊόντος, που να μεγιστοποιεί τις ωφέλειες και να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις, κάτι βέβαια που η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη διασφαλίζει. Ανάμεσα στα χρήσιμα εργαλεία σχεδίασης της ζητούμενης πολιτικής για την Κρήτη αλλά και για την Ελλάδα, είναι η σε νέες κατευθύνσεις αναζήτηση των ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων και συντελεστών που θα εμπλουτίσουν την εμπειρία (ντόπια και διεθνή) και θα υποβοηθήσουν τη λήψη αποφάσεων.

Στο παρόν άρθρο, έχουν συμπεριληφθεί αποσπάσματα της διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη στην Περιφέρεια Κρήτης», η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αθανασίου Λ. (2002), *Ο Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα: Εξελίξεις, Προβλήματα, Δυνατότητες και Πολιτική*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ)
- Αυγερινού-Κολωνία Σ., Ζαχαράτος Γ., Ιακωβίδου Ο, Κοκκώσης Χ., Κούση Μ., Μπριασούλη Ε., Σπιλάνης Γ., Τσάρτας Π., (2000), *Τουριστική Ανάπτυξη – Πολυεπισημονικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας
- Βασσάλου Κ., *«Μαγνήτης» Η Κουζίνα*, Άρθρο στην εφημερίδα «Ο ΜΙΤΟΣ», 4-1-2004
- Γαλάνη-Μουτάφη Β. (2002), *Έρευνες για τον Τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο: Μια Ανθρωπολογική Προσέγγιση*, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός
- Ζαχαράτος Γ. (1999), *Οικονομική του Τουρισμού και Οργάνωση των Τουριστικών Ταξιδιών*, Τόμος Α, ΕΑΠ
- Καραγιάννης Στ. – Έξαρχο Γ. «Τουρισμός – Τουριστική Οικονομία, Ανάπτυξη, Πολιτική», (2006), Εκδόσεις Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Ηράκλειο.
- Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Λογοθέτης Μ, Εισήγηση στο 13^ο Συνέδριο Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα: *Δάση-Χωροταξία-Τουρισμός*, Ρόδος 19-22 Οκτωβρίου 2001

---

¹³⁹ Παρπαίρης Α, (2000) Σημειώσεις στο μάθημα «Τουρισμός και Περιβάλλον», Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού

- Μεξά Α. (2002), *Τουρισμός-Περιβάλλον Επιπτώσεις*, Σημειώσεις για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα, «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού», στα πλαίσια του μαθήματος Τουρισμός και Περιβάλλον, Χίος
- Παπαδάκη-Τζεδάκη Σ. (1999), *Ενδογενής Τουριστική Ανάπτυξη:Διαρθρωμένη ή Αποδιαρθρωμένη Τοπική Ανάπτυξη; Η περίπτωση του Ρεθύμνου Κρήτης*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Παπακωνσταντινίδης Λ. (1993), *Αγροτουρισμός: Σταθμός στο Δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Εκδόσεις Δωρικός
- Παπανίκος Γ. (1999), *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και οι Επιπτώσεις στον Ελληνικό Τουρισμό*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Παρπαίρης Α. (2000), *Τουρισμός και Περιβάλλον*, Σημειώσεις για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα, Σχεδιασμός, Διοίκηση και πολιτική του Τουρισμού, στα πλαίσια του μαθήματος Τουρισμός και Περιβάλλον
- Παυλόπουλος Π. (2001), *Ο Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα:Ανάλυση-Συμπεράσματα-Προτάσεις*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Στασινοπούλου Ε(2003), *Hotels Spa:Προορισμοί σαν Οάσεις*, Άρθρο στο περιοδικό BLUE (Aegean Airlines)
- Σφακιανάκης Μ. (2000), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην
- Σχιζιάς Γ. (1998), «Ο Άλλος Τουρισμός»:Η Οικολογική Διέξοδος στα Αδιέξοδα του Συμβατικού Τουρισμού, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις/Οικοτοπία

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Coccossis H, Parpairis A, Mexa A, Collovini A, Konstandoglou M, *Defining, Measuring and Evaluating Carrying Capacity in European Tourism Destinations*, Athens, December 2001
- World Tourism Organisation, (2004) *Tourism is on the Rise Again*
- World Travel and Tourism Organisation and International hotel and Restaurant Association, *Tourism and Sustainable Development, The Global Importance of Tourism*, Commission on Sustainable Development, Seventh Session 19-30 April 1999, New York
- Gartner W. (2001), *Tourism Development, Principles, Processes and Policies*
- Michael Hall and Alan A. Lew, (1998), *Sustainable Tourism : a geographical perspective*, Essex :Addison Wesley Longman
- Salah Wahab and John J. Pigram (1997), *Tourism, Development and Growth : the challenge of sustainability*, London :Routledge

ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

Το **ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε.** (Δράση για την Ανάπτυξη του Τουρισμού και της Τουριστικής Εκπαίδευσης) είναι ένα **μη κερδοσκοπικό Σωματείο** με έδρα την Αθήνα. Δημιουργήθηκε από στελέχη τουριστικών επιχειρήσεων και καθηγητές της τριτοβάθμιας τουριστικής εκπαίδευσης με τους παρακάτω αναφερόμενους σκοπούς:

- Ανάλυση δραστηριοτήτων με στόχο τη βελτίωση της τουριστικής και ξενοδοχειακής εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα στην Ελλάδα.
- Ανάλυση δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα.
- Ανάλυση δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού.
- Ανάλυση δραστηριοτήτων με στόχο την εφαρμογή επιστημονικής διοίκησης στις ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις.
- Διενέργεια ερευνών, μελετών και δημοσιεύσεων για την επιστημονική προσέγγιση του ξενοδοχειακού και του τουριστικού προϊόντος.
- Έκδοση περιοδικών και βιβλίων που αφορούν την επιστημονική ανάλυση του τουριστικού φαινομένου και των λειτουργιών των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Οργάνωση μεταπτυχιακών προγραμμάτων στον τουρισμό σε συνεργασία με ιδρύματα του εσωτερικού και εξωτερικού.
- Γνωμοδότηση επί θεμάτων τουρισμού, επιχειρήσεων τουρισμού, ξενοδοχειακής και τουριστικής εκπαίδευσης.
- Ενίσχυση με υποτροφίες της εκπαίδευσης στις επιστήμες του τουρισμού

ΜΕΛΗ

Το ΔΡΑΤΤΕ σήμερα αριθμεί περί τα 700 μέλη.

Τα **τακτικά μέλη** του ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε. είναι απόφοιτοι τουριστικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ταυτόχρονα στελέχη της τουριστικής βιομηχανίας ή εκπαιδευτικοί της τουριστικής εκπαίδευσης ή το κύριο επάγγελμά τους συνδέεται άμεσα με τον τουριστικό κλάδο. Ως συνδρομητές εγγράφονται επίσης **τουριστικοί οργανισμοί και τουριστικές επιχειρήσεις.**

Ως **δόκιμα μέλη** εγγράφονται μετα-λυκειακοί σπουδαστές τουριστικής εκπαίδευσης. Τα δόκιμα μέλη καταβάλουν **συμβολική συνδρομή**, δεν έχουν δικαίωμα ψήφου, αλλά έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται και να εξυπηρετούνται από τις δράσεις του σωματείου.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΤΤΕ

Στα πλαίσια του ΔΡΑΤΤΕ λειτουργεί το **Ινστιτούτο Τουριστικών Μελετών και Ερευνών** (Ι.Τ.Μ.Ε.), που ιδρύθηκε με προορισμό να υπηρετήσει τους επιστημονικούς σκοπούς του Σωματείου. Το Ινστιτούτο διενεργεί έρευνες και μελέτες, επιλαμβάνεται δραστηριοτήτων επιμόρφωσης σε θέματα τουρισμού και τουριστικών επιχειρήσεων, τόσο αυτοδύναμα όσο και σε συνεργασία με ιδρύματα, φορείς και επιχειρήσεις του εσωτερικού ή του εξωτερικού, καθώς επίσης επιμελείται την οργάνωση συνεδρίων και ημερίδων. Το Ι.Τ.Μ.Ε. είναι επίσης αρμόδιο για θέματα υποτροφιών σε όλα τα επίπεδα σπουδών. Τα κριτήρια επιλογής των υποτρόφων τίθενται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε.

Στα πλαίσια του Σωματείου λειτουργεί επίσης το **Ινστιτούτο Αξιολόγησης Ποιότητας Τουριστικών Δραστηριοτήτων** (Ι.Α.Π.Τ.Δ.) το οποίο ειδικεύεται σε Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας των επιχειρήσεων του κλάδου. Το Ι.Α.Π.Τ.Δ. έχει διαμορφώσει ένα πρότυπο εφαρμογής του ISO 9001:2000 που εξειδικεύεται στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και έχει εκπαιδεύσει σε συνεργασία με την TÜV SÜDDEUCLAND είκοσι έμπειρους διευθυντές ξενοδοχείων στην εφαρμογή του προτύπου αυτού.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε. αναπτύσσει πλήθος δραστηριοτήτων για την επίτευξη των σκοπών του. Αναλυτικότερα:

- Λειτουργεί **γραφείο διασύνδεσης** εργοδοτών και υπαλλήλων τουρισμού
- Λειτουργεί **βιβλιοθήκη** τουριστικών βιβλίων και περιοδικών, στην έδρα του Σωματείου
- Υλοποιεί προγράμματα **εκπαίδευσης** των μελών του σε θέματα **λογισμικού τουριστικών επιχειρήσεων** και σε θέματα **καριέρας**
- Διαθέτει ειδικευμένους συμβούλους σε θέματα **μεταπτυχιακών τουριστικών σπουδών**
- Καλύπτει την **εκπαίδευση στις θέσεις εργασίας** απασχολούμενων σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.
- Οργανώνει και υλοποιεί, αποστολές **συμβουλευτικών ομάδων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων**, με στόχο την άμεση βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος, των μεθόδων λειτουργίας των τμημάτων, τη μείωση του κόστους και τον προσανατολισμό των πωλήσεων.
- Αναλαμβάνει διενέργεια **ερευνών** και **μελετών** αναφορικά με την ανάπτυξη τουριστικών επιχειρήσεων ή τουριστικών περιοχών.
- Στηρίζει τις τουριστικές επιχειρήσεις σε θέματα **σύγχρονης τεχνολογίας**, όπως η **μηχανοργάνωση** και η **προβολή και προώθηση** μέσω διαδικτύου.

- Λειτουργεί **επιστημονικές ομάδες** οι οποίες ερευνούν την ισχύουσα κατάσταση σε σχέση με την τουριστική εκπαίδευση και την τουριστική πολιτική και συντάσσουν προτάσεις προς τους αρμόδιους φορείς.
- **Λειτουργεί καθημερινά γραφείο ενημέρωσης και υποστήριξης** στην Αθήνα, στην οδό Ζωοδόχου Πηγής 2, ώρες 18:00 έως 20:00.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μπορεί κανείς να επισκεφτεί το ΔΡ.Α.Τ.Τ.Ε. στην διεύθυνση **Ζωοδόχου Πηγής 2, Αθήνα 10681** ή να τηλεφωνήσει στον αριθμό **210 3806877** από Δευτέρα έως και Παρασκευή, ώρες 18:00 έως 20:00. Επίσης κάποιος μπορεί να επικοινωνήσει με φαξ στο **210 3806302** ή να επισκεφθεί τις ιστοσελίδες μας στη διεύθυνση **www.dratte.gr** και να αποστείλει e-mail στη διεύθυνση **info@dratte.gr**